

XXIV. EGY BOLDOG KIRÁLY*.

Egy királyról fogok megemlékezni, a kit birodalmának széles határai között — Szibériától egész Spanyol- és Görögországig — nem mindenki akar elösmerni; pedig ő kétségbevonhatatlan jogait visszaviheti a régi görögök koráig, sőt egész azon időkgig, a mikor a madarak is királyt választottak. Egyedül a németek ismerték őt el mindig, s meg is ajándékozták két birodalommal akkor, mikor az ő saját birodalmok is csak fogalom volt. Persze a németen kívül kinek is jutott volna eszébe, hogy király, sөvény között üsse fel trónusát.

Hja az ő királyi jogai — mint már mondtam — az aranykorból származnak, a mikor a királyok mint pásztorok éltek, s ő emez idillikus korszak szokásait maig is megtartotta; igazuk volt tehát a németeknek mikor jogait elismerve, „Zaunkönig“ és „König im Schnee“ czímmel ruházták fel.

A mi Ő felségének azon bogarát illeti, hogy a mai változott viszonyok között is megtartotta a régi kor nemes egyszerűségét, az ép úgy, mint ő-korbeli státus-csinje — mely által királylyá lett — magas státustudományi felfogásáról tesz tanúságot. Lám ujabban az eszmék gyors fejlődése, a kultura bámulatos előhaladása hány birodalmat ingatott meg, hány uralkodó országának csonkítását idézte elő, míg az övé ép a kultura következtében folyton növekszik, amennyiben ma már minden jól rendezett mezéi gazdaságot eleven sөvénynyel vesznek körül.

Ezt meg is érdemli, mivel Ő felsége maga is buzgó előmozdítója a kulturának, a minek bebizonyíthatása kedvéért feltolakodom életirójává.

Olvasóim kétségtelenül kitalálták az eddig mondottakból, hogy a szárnyas világ mesebeli királyáról, az ökörszemről (*Troglodytes parvulus*) van szó.

Kis szárnyas királyunk $3\frac{1}{2}$ —4 hüvelyk hosszú, köpczös testű, egyenesen elcsapott rövid farkú madár. Szinezete rőtbarna, fölül sötétebb, alul világosabb, fekete kereszt-csikokkal hullámosan tarkálva. Ez ismét azt bizonyítja, hogy a pompára nem sokat ad, különben tarka palástot öltött volna fel, mint sok alattvalója szokta tenni. Ékkövek csillogásán sem kap, mert tollazata által nem akarja azokat utánozni, de a mellett még is van két csillogó ékköve, barna szemeiben, melyek azonban nemcsak fénylenek mint a drágakövek, hanem egyszersmind életet és értelmet is árulnak el.

E rövid leirásból látható, hogy méltóságát nem külső tulajdonoknak köszönheti, hanem eszes cselnek, a mint ezt, a jó öreg Aesop csacsckasága folytán, mindenki tudja. De hát évezred múlva is felrójjuk e neki emez egyszer elkövetett status-csinját? hisz azóta napjainkig hányszor vissza adták neki a kölcsönt. Hányszor nem tudott volna oly magasra emelkedni egyik másik csodált sas, ha hóna alatt elrejtve nem vitt volna magával egy eszes kis ökörszemet! Érjük be ezzel a sokszoros elégtétvétellel, sőt kívánjuk ez utánra is, hogy minden erejébe nem bizó magasratörő nagyság, szárnya alatt, legalább egy okos és becsületes ökörszemet rejtegessen.

Ha azonban nem is tűnik ki mada-runk imponáló alak, hatalmas karmok és szemképráztató ruházat által, vannak oly kellekei, melyekre büszke lehet.

Van észtehetsége és jó szíve; a melyek egy király főtulajdonai kell, hogy legyenek. Birtokában van ezenkívül egy oly talizmánnak, mely becsesebb a királyok királya, a perzsa sah valamennyi talizmánjánál: ez jó kedélye, mely magában elég arra, hogy őt kikíáltsuk a vi-

* E közlemény Gróf Lázár Kálmán, korán elhunyt természetbuvárunk kiadatlan iratai közül való. A boldogült emlékének óhajtunk áldozni, midőn családja sziveségéből e néhány lapot oly melegen irt közleményének szenteljük. Szerk.

dorság királyának. Győződjünk meg e felől.

A földet fehér hólepel borítja s az ólomszürke égboltozat nehezen ereszkedik le reá. A házak ereszeiről sorban hosszú kékes-szürke jégcsapok csüngenek, a fák vázai mozdulatlanok, csak néha rázzák meg álmosan, fáradtan hólepte galyaikat, mintha hideg didergés futna rajtuk végig; a madarak rejtekeikben, felborzolva, némán, szomorúan ülnek. Minden oldalról az elhagyottság, a pusztaság képe tekint halott merevséggel felénk. Az ember is kedvetlenül vonja meg magát a pislogó kályha mellett; csak az merészkedik ki, kit a kényszerűség kiűz, s dideregve a hidegtől, az is összehúzódva lopózik tova, mintha valami gonosz tettet követett volna el. Hát még a szegény, éhséggel és nyomorral küzdő hajléktalan madarak! Ők már nem is küzdenek, ők az aléltágtól eltompultan, gondolat nélkül néznek elébe annak a mi jön. Pedig jön még rosszabb idő is: a hideg kissé enyhül, de a hópelyhek gyorsan, kísérteties csöndben hullanak alá, sűrűn, oly sűrűn, hogy alig látunk magunk elébe, s még mélyebbre temetik a táplálékot az éhező szárnyasok elől. Majd ismét a fagyalaló éjszakai szél, rohan tova, halmokra hordva az aláhulló havat s behatolva a kis didergő szárnyasok csontjáig.

És a vész, és a szomorúság ama napjaiban, mikor ember és állat egyaránt elcsüggedt, s már panasz hangjuk sincs: megcsendül egy üde, kellemes, vidor madárdal. Ki lenne más a vigasztaló dalnok mint a vidámság szárnyas kis királya?

Mikor az éjszakai szél elkezd bőszülten dühöngeni, ő kiül a házfödéltre, vagy a sövény tetejére s elkezd vigan dalolni; és minél dühösebben ordít a szél, minél arczátlanabbul lóbálja az ő királyi tollpalástját, ő is annál hangosabban, annál vidorabban dalol, mintha gunyolódva daczolni, versenyezni akarna vele, és vigasztalni akarná a csüggedőket. És törekvése nem sütkertelen: üde

dala — mely biztatóban, vigan csendül a zordon időben — mélyen behatol szivünkbe, földerít és reményt ad szebb jövőre.

Szereti is mindenki a tetszetős kis állatot, mely fürge mint az egér, jókedvű, játszi, s mozdulataiban, magaviseletében oly sajtáságos, hogy egyetlen más madárral sem lehet összehasonlítani. Ő a maga nemében valódi különlegesség; most megjelenik a sövény tuskéi között fénylő barna szemével pajzánul kacsintgatva jobbra, balra, aztán eltűnik, s a jövő perczben más helyen jelenik meg leguggolva vagy dőlczegen billegetve elmetszett rövid farkát; majd „czerrr“ hangját hallatja, a sűrűbe bujik s mig körültekintünk már ismét mellettünk van. Mindig közelünkben forgolódik, mindig pajzánkodik, és még is mindig óvatosan gondoskodik biztonságáról. Gyermekkoromban, mikor boldog együgyűségemben nem adtam volna egy marék aranyért, ha a kis gonoszt birtokomba keríthetem, hányszor kifogott rajtam! Hányszor dobtam le a latin nyelvtant lélekölő „Quae maribus“-ával, s lestem a ravaszt, kit minden perczben megfoghatni reméltem; de ő bujósdiáját kijátszta velem is, és éles „czerrr“-el tova repült a sűrű málnabokorba, ott hagyva engem a faképnél, tuskéktól összekarmolt kézzel s azon semmorú tudattal, hogy nem tudok semmit a „Quae maribus“-ból. De azért én nem haragudtam reá s ő sem nagyon ijedt meg tőlem. Másnap, lezke előtt már ott voltam, madaram is meg jelent, s újra kezdtük a bujósdiát. Napokig tartott ez, mig egyszer fészkére akadtam. Felkiáltottam örömemben; de emlékezem, elragadtatásomban nem bírtam mást mondani, hanem folyton ismételttem: Jaj de szép! Jaj de szép! Bizony szép is az a csodásan szótt kis fészek; valódi kis királyi palota. Az anyamadár pedig egyedül, azután társával aggódva röpkedett körül, mind közelebb, közelebb merészkedve, majd egész közelemben szállt le egy túske-

ágra, hátra vetette fejét, hevesen billegette farkát s mérgesen czerregett, mi nagyon furcsán állott neki. Mikor ez sem használt, leguggolt s dürgő nyirfajd módjára leeresztve szárnyait, még élesebb „czerrr“ hangot hallatott. Szegény bohó! Őt a tojásai miatt való félelem hőssé tette; pedig dehogy volt mit félnie; hisz félvilágért sem bántottam volna a fészkében levő hat vagy nyolcz babszem-nagyságú gömbölyded, vörös pöttös tojásait. Ez idő óta megbarátkoztam a kis ökörszem családdal: naponta felkerestem a fészket s az öregek aggodalom nélkül röpültek ki és be, mit sem gondolva velem; reggelenként s alkonyat felé, sokszor napközben is kiült a him a sövény tetejére s hallatta kellemes dalát, mely hangos, fuvolaszerű s halkabb trillákba végződő. Dalolás közben kissé fel fujja magát, hol bevonja fejét, hol kinyújtja nyakát s dalát nem ritkán éles „czerrr“-el fejezi be, s ilyenkor mindig hevesen billegeti picziny farkát.

De a kis királyt nemcsak kedves magaviselete teszi kedveltté: ő hasznossá is tudja magát tenni, amennyiben mint a kultura védője lép fel, könyörtelenül üldözve a kártékony rovarok romboló sergét; korán reggeltől késő alkonyatig portyáz utánok s éles szemei elől nem menekszik egy sem. Hasztalan akarnak elrejtődni előle, a fakéreg hasadékaiba, földlyukakba, vagy bárhová, ő mindenütt nyomukban van, s mindenütt hatalmába tudja őket keríteni.

Tavaszkor palotáról gondoskodik. Tudja ő azt, hogy méltóságához nem illik holmi rongyos vityillóba meghuznia magát; nem is oly idealista, hogy boldognak érezné magát kunyhóban; ezért tehát oly remek építményt állít elő, mely méltán bámulatra ragad mindenkit; sőt az építkezésnél más tekintetben is lángésként tűnik fel. Ő nem utánoz szolgálilag, nem ragaszkodik szigorúan saját építkezési stíljéhez, hanem a helyhez, a körülményekhez, a mint az oly geniehez illik, ki már a

régi múltban ügyes diplomatának mutatata be magát.

Fészke valódi kis remek mű, melynek leírása nem könnyű, amennyiben alakja és az építkezésre szolgáló anyag tekintetében nagyon különböző; különböző a hely is a hova építi: találták már magas fa csupján, föld alatti üregben, farakásban, szirtpedékekben, kunyhók és csürök fedél-eresze alatt, sőt egy eldobott rosz sipkában is; leggyakrabban található azonban eleven sövényben, vagy sűrű tuskés bokrok között, hegyeken, völgyekben, erdőkben, és kertekben. Bárhova helyezze is fészket, annak külseje oly nagyon hasonló környezetéhez, hogy csak nehezen lehet megkülönböztetni és rátalálni. Bizonyos kiválasztott helyhez különös előszeretettel viseltetik; s ha fészket el is veszik, ama hely közelében épít másikat. De nem csak bizonyos helyhez, hanem emberekhez is ragaszkodik. Brehm írja, hogy egy a havasban élő ökörszem mindig követte a tanyájukat változtató szénégetőket s közelükben rakott fészket. Figyelemre méltó az is, hogy minden tavasszal több fészket is készít, csakhogy azok, melyek nincsenek költő helynek száva, kisebbek, lazán építettek, s azokat *egyedül a him állítja össze*, míg a nászpalota, a költésre szánt fészkek szövésében tevékeny részt vesz a nőstény is. Mi célból készíti amazokat a fészkeket, még nem tudjuk. Müller azt hiszi, hogy csak is mulatságból, amint a barátka fülemüle (Sylvia atricapilla) is szokta tenni. Nézetem szerint a ravasz madár cselből állítja fel azokat, mit abból következtetek, hogy az ily elhagyott, kezdetleges építmények mindig *csékely távolra állanak a költő fészektől, szembetűnő helyen, míg a lakott nászpalota lehető jól el van rejtve*. Meglehet, az okos madár úgy számít, hogy ha ellenségei látják az üres fészkeket, azt hiszik, hogy ő azon környékről elköltözött s felhagynak a további kutatással. Hogy ez valóban így van, állítani nem merem, de valószínűnek tartom.

A fészkek-építésnél művészeti tehetőségén kívül sok kitartást, mozgékony-ságot és szorgalmat fejt ki. Ily alkalommal azt bizonyítja be, hogy „törpében is lakhatik óriás“.

A milyen nagy szorgalmat fordít fészke építésére, ép oly nagy gonddal keresi ki az arra alkalmas helyet. Már márcziusban nyugtalanul csatangol szanaszét azon a tájon, hol tanyáját felütni szándékozik. Korán reggeltől estig, hol itt, hol amott, minden óra negyedben más helyen halljuk megcsendülni a kanári madárhoz hasonló fütyölő vidor dalát. E csatangolásai közben részletes vizsgálat alá vesz minden céljaira alkalmasnak látszó helyet, a fák csupjától le egész az egérlyukig. Mikor aztán meg van találva a palota helye, akkor társával együtt hozzá fognak az építéshez, mely meglehetősen nehéz feladat, hanem azért nem csüggednek s vígan dalolva folytatják munkájokat. Minden helyhez tud alkalmazkodni s lakását a helyzetnek megfelelőleg alakítja; a szerint választja meg az építkezésre szolgáló anyagot is. Rendes alakja a fészkeknek aránylag nagy, 4—5 hüvelyk átmérőjű gömb, oldalvást bejáró lyukkal. Külső boritéka többnyire mohából és zuzmóból áll, de mindig tekintettel a környezetre. A falhasadékokban, eresz alatt, fán állók külső takarója száraz levélből készült, a szalma közé épített oldalában sok szalma van beszöve; a farakások között levőket egészen barna, száraz moha veszi körül; az eleven sövények és bokrok közt levők szép zöld mohába vannak galyabítva.

Hogy mennyire alkalmazkodik az építkezés helyéhez, bizonyítja az, hogy habár rendszerint oly helyet választ, hol fészke jó nyugvó pontra talál, például az ágak villája között, falpárkányon: szeszélye néha még is úgy hozza magával, hogy ettől egészen eltérőleg zacskó alakú mesteri függő fészket épít, mely hárs és gyapjú fonadékkal van szilárdul fölkötve. Egy ilyet ír le a kitűnő figyelő Müller Adolf, melynek

falazata mohából készült, közbeszótt fűszálakkal, hársszálakkal és tölgy levéllel. Váza az egésznek egymást keresztező, és az egész fészket körülfutó hársonadékból állt. Belül puhára ki volt ágyalva sárga kakas-tolluval. Müllernek feltűnt ez, mivel az erdőben, a hol a fészkekre bukkant, közel sehohol nem volt lakott ház; csak is félmértföldnyi távolra volt egy majorsági udvar, hová a kíváncsi felfedező elmenvén, ott csakugyan egy sárga kakasra talált. A kis madarak tehát nem röstelték oly messziről hozni a tollakat, holott különben nem örömet repülnek át hosszú nyílt téreket.

Minő nagy szorgalommal dolgoznak, mutatja az, hogy az aránylag nagy és nemezserű falakból szótt fészkekkel öt—hat nap alatt elkészülnek.

Évente kétszer, tizenhárom fiat költ ki s azokat gondosan ápolja, nagy szorgalommal hozva számukra a táplálékul szolgáló rovarokat, s a mellett még ilyenkor is rá ér a dalolásra.

Mikor fiai már akkorára nőnek, hogy táplálékuk egy részét maguk is megszerezhetik, kiüzi őket a fészkekből, de egy ideig még maga körében tartja. Ilyenkor kedves látványt nyújt, amint porontyai kis egércék módjára szaladnak utána a sövény vagy csalit sűrűjében. Néhány hét multával a fiatalok is megkísértik daloló képességüket.

De a kis szárnyas király nemcsak kellemes dallos, építő művész, jó szüle, hanem az elhagyottak és árvák pártfogója is. Néha kakuk fiat nevel fel, nem ostobaságból, hanem jó szive sugallatát követve. Eléggé bizonyítja ezt az, hogy elpusztult madarak árván maradt fiait is oltalma alá veszi és felneveli. Erre számos példa van.

Mikor az ősz beáll, vándorlásra indul az egész család; néha czinkék társaságában. Épen úgy mint ezek, egyik vidékről a másikra kóborólnak gond nélkül, üres gyomorral, vígan. Ha nincs, majd csak lesz! Segit is magán: beállít minden kertbe, főlszedegeti a jövő évi gyümölcs-termést fenyegető

rovarokat, aztán szép dalban köszönet zeng a házi gazdának s beállít a szomszédba, hogy ott a régi nótát újra kezdje. Az est béálltával pedig az illatos bodza és szeder-bokrok fogadják árnyas sátorukba s kínálják meg estélire édes bogyóikkal.

Ha beköszönt a tél, ő akkor sem hagy el, hanem osztozik velünk a roszban úgy mint osztozott előbb a jóban, sőt még ő vigasztal ha csüggedni kezdünk. Ennyi jó tulajdon mellett csak is két gyöngéje van: ő a bátor kis hős, nagyon fél a nehéz időtől s ilyenkor izgalmában azt se tudja daloljon-e, elrejtődzék-e, elrepüljön-e, vagy mit tevő legyen. Attól fél talán, hogy az általa hajdan oly csúfosan kijátszott

villámhordó sas, bosszújában egy menykővével agyon sújtja.

Másik gyöngéje hogy nagyon haragos, s haragjában szembe száll bárkivel. Ezt a nagy haragot némelyek komikusnak találják kicsinysége mellett. Uram Isten! hát Gyulai Pál nem kicsiny alkatra nézve, s mégis hány hórihorgas rosz poéta remeg méltó haragjától! . . .

Azonban e kis gyöngéi sok jó tulajdonságai mellett be sem számíthatók neki; szereti őt mindenki, apraja, nagyja, ifja, véne, s a mint egyik hű vazallusa és életírója Brehm nagyon helyesen mondja: „Ő valamennyi király között a legboldogabb, mivel egyetlen ellensége sincs, az emberek között legalább nincs“.

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

Á L L A T T A N.

(Rovatvezető: KRIESCH JÁNOS.)

(10.) A HANGYÁK SZOKÁSAIRÓL.
Dr. Forel a svajczi hangyákról egy kitűnő művet bocsátott közre*, melynek egyik szakaszában a hangyák szokásairól behatóan értekezik. Innen valók a következő sorok:

Forel arra a kérdésre, hogy ha különféle hangya-államokból két hangya összetalálkozik, vajjon barátságos vagy ellenséges indulattal vannak-e azok egy másiránt, következőleg válaszol:

Azok a hangyák, melyek egymás iránt ellenszenvvel viseltetnek, az összetalálkozás után a leggyakrabban azonnal eltávoznak; nem ritka eset azonban hogy a nagyobb és hatalmasabb, erejében bizva, fenyegető állást foglal el, a kisebb pedig gyorsított léptekkel menekülni igyekszik. Ha amaz útjába áll s hivalkodva harcra kényszeríti, elszánja magát és küzd, míg hős halált nem hal.

Ha egymással barátságban élő han-

gyák találkoznak, rokonszenvöket úgy mutatják ki, hogy tettetik magukat mintha nem látnák egymást, egymásnak nekimennek s megdöbbenés nélkül ütődnek össze; mások csendesen megállanak, egymást csápjaikkal érintgetik, mintegy köszönnek egymásnak, azután megy mindegyik a maga útján.

Ezek azonban nem mindig elvitázhatatlan jelei a barátságnak, amennyiben az említett mozdulatokat oly hangyáknál is észre lehet venni, melyek egyelőre nem tudják, vajjon barát vagy ellenség-e az előtte álló. A barátságos indulatra sokkal biztosabban lehet következtetni abból, hogy a jó barátok egymást etetik, egyik a másikat viszi, czipeli is. Ha két jó barát közül az egyik éhes vagy szomjas, csápjaival társának potrohát érintgeti, veregeti, mintha azt akarná mondani, hogy amannak a potroha, gyomra, jól tele van; ezt a pajtásnak így tudtul adva, kérését, a jóllakott czimbora arcának czirogatása és fejpaizsának veregetése

* „Les fourmis de la Suisse“. Ouvrage couronné par la société de sciences naturelles. 4.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.